

ERGENLİK DÖNEMİNDE EVLENMENİN HUKUKİ VE SOSYOLOJİK BOYUTU

The Legal and Sociological Dimensions of Marriage During Puberty

*Nurgül Kutlu DOĞAR**

*Dr. Öğr. Üyesi Mehmet DOĞAR***

ÖZ

Hukuken reşit olmadan yapılan evlilikler ülkemizde olduğu gibi diğer bazı ülkelerin de ortak sorunudur. Türkiye'nin imzaladığı BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 1. maddesi, onsekiz yaşına kadar her insanı çocuk olarak kabul etmekte, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 3. maddesi ve TCK m. 6/1-b'de benzer düzenlemeleri içermektedir. Hukuken önlem alınmasına ve toplumu bilinçlendirme çalışmalarına rağmen günümüzde çocuk yaşta evliliğin önüne halen geçilememiştir. Kanunlar çocuk yaşta yapılan evlilikleri yasaklamış olsa da bunun yeterli düzeyde uygulanmadığı bilinen bir gerçektir. Yasalarda belirlenen evlilik yaşından önce, bir şekilde evlilik gerçekleşmiş olsa da TMK'da bu konuda yaptırım öngörülmediğinden, kanun boşluğu doğduğu rahatlıkla söylenebilir.

Özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde bilhassa kız çocukları kendisinden yaşça büyük erkeklerle evlendirilmekte, bunun sebebi bazen ekonomik nedenler, bazen de töreler veya gelenekler olmaktadır. Türkiye'nin kırsal kesimlerinde erken yaşta evlenmenin iyi ve normal olduğuna dair ataerkil düşünce yapısı da bu evliliklerin olağan bir evlilik olduğu algısını yaratmaktadır. Reşit olunmadan yapılan evlilikler hem kız hem de erkek çocukları psikolojik bakımdan da kötü yönde etkilemektedir. Erken evlilik yapmış kız çocukları çeşitli ruhsal sorunlar yaşamakta, en kötüsü ise eğitim alma haklarından mahrum olmaktadır. Bunun yanında psikolojik, fiziksel veya maddi şiddete de maruz kalmaktadırlar. Erken evlenen erkek çocuk ise henüz tam olgunlaşmadığından sorumluluklarını yerine getirememekte ve çoğu zaman şiddete başvurmaktadır.

Bilindiği üzere TMK m. 134 vd. gereği evlilikler, resmi memur önünde yapılmakta ve m. 143/2'ye göre evlilik cüzdanı gösterilmeden dini nikah yapılamamaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 230/5 düzenlemesine göre ise, resmi evlenme töreni yapılmadan dini nikah kıyan kişi ile bu nikahı kıydıranlara iki aydan altı aya kadar hapis cezası öngörülmekte idi. Ancak Anayasa

Mahkemesi 27.5.2015 tarihli ve 2014/36 E. ve 2015/51 K. sayılı kararı ile¹ bu maddeleri Anayasaya aykırı bularak iptal etmiş, diğer bir ifadeyle resmi nikah olmadan kıyılan dini nikahları yaptırımsız bırakmıştır. Çocuk yaşta yapılan bu evlilikler esasen kişiler özelinde ailevi bir sorunmuş gibi görünse de, aslında toplumsal bir sorun olduğu açıktır. Bu çalışmada çocuk yaşta evlenmenin hukuki boyutu, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla birlikte ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Gelin, Erken Yaşta Evlilik, Ergenlik, Hukuk, Kanun

ABSTRACT

Child marriages are a common problem in some other countries as well as in our country. Article 1 of the UN Convention on the Rights of the Child, which Turkey has also signed, considers every person up to the age of eighteen as a child. Article 3 of the Child Protection Law No. 5395 includes the same regulation. It is a known fact that child marriage cannot be prevented today, despite legal measures and efforts to raise public awareness. Although the laws prohibit child marriages, it is also known that this is not implemented. If a marriage has been made in any way before the marriage age determined in the Law, it can be said that legal rules are not enough and there is no sanction in this regard in the Turkish Civil Code.

Especially in the eastern and southeastern regions, girls are married to older men. The reason for this is sometimes economic, sometimes customs or traditions. The patriarchal mentality that it is normal to marry at an early age in rural areas of Turkey also creates the perception that these marriages are normal marriages. Marriages made under the age of majority actually affect both girls and boys psychologically. Girls who are married early experience various mental problems, and worst of all, they are deprived of their right to receive education. In addition, they are exposed to psychological, physical or material violence. The boy who marries early, cannot fulfill his responsibilities because he is not fully grown yet and often applies violence.

As it is known, according to Turkish Civil Code Article 134 and further, marriages are made before an official and according to Article 143/2, religious marriage cannot be performed without showing the marriage certificate. According to Article 230/5 of the Turkish Penal Code, the person who had a religious marriage ceremony without an official marriage and those who had

* Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, e-posta: nurgulku@ gmail.com, Orcid Id: 0000-0002-8444-1799.

** Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, e-posta: mdogar@harran.edu.tr, Orcid Id: 0000-0003-0730-7366.

¹ RG. 10.06.2015, S. 29382.

this marriage were sentenced to imprisonment from two months to six months. However, the Constitutional Court, with its decision dated 27.5.2015 and numbered 2014/36 E. and 2015/51 K., annulled these articles as unconstitutional, in other words, it left religious marriages held without a civil marriage without sanction. Although child marriages seem to be a family problem for individuals but it is clear that it is actually a social problem. In this study, the legal dimension of child marriage will be partially discussed with its psychological and sociological dimensions.

Keywords: Child Bride, Early Marriage, Puberty, Law, Code

GİRİŞ

Evlilik, bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medeni hukuk sözleşmesini ifade eder (Evlendirme Yön. m.2/f). Evlilik akdi sadece evlenecek kişileri değil tüm toplumu ilgilendiren bir konu olduğundan, kanun koyucu evlilik akdinin yapılabilmesi için bazı şart ve sınırlamalar getirmiştir. Türk Medeni Kanunu m. 124 vd. bu sınır ve şartlara ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. Evlenme ehliyetini düzenleyen hükümlere bakıldığında TMK m. 124 evlenecek eşlerin reşit olmalarını, TMK m. 125, çiftlerin ayırt etme (mümeyyiz olma) gücüne sahip olma koşulunu, TMK m. 126-128 ise sınırlı ehliyetsizlerin evlenebilmek için kanuni temsilcisinin rızası şartını düzenlediği görülmektedir.

Evlilik akdi en nihayetinde bir sözleşme olduğuna göre², taraflar özgür ve gerçek iradeleri ile bu isteklerini dış dünyaya yansıtmalıdır. Karşılıklı rıza olmadan veya taraflardan biri ya da ikisinin de iradesi sakatlanarak bir evlilik akdi yapılmışsa zorla evlilik söz konusudur³. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi m. 16/2'ye göre, evlilik sözleşmesi ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılabilir. Eşlerden biri ya da ikisinin de serbest iradelerini yansıtmayan bir evlenme sözleşmesi ise hüküm ve sonuçlarını doğurmaz⁴.

² Öğretide ağırlıklı görüş, evlenmenin bir akit olduğu görüşüdür. Bkz. Esat ARSEBÜK, Medeni Hukuk 2. Cilt Aile Hukuku Ailede Şahıslar ve Halleri, Ankara 1940, s. 560; Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU, Türk Medeni Hukuku Cilt: II Aile Hukuku, İstanbul 1965, s. 51; Selahattin Sulhi TEKİNAY, Türk Aile Hukuku, İstanbul 1990, s. 65 vd; Ferit SAYMEN/ Halid ELBİR, Türk Medeni Hukuku C. III Aile Hukuku, İstanbul 1960, s. 66; Bülent KÖPRÜLÜ/ Selim KANETİ, Aile Hukuku, İstanbul 1989, s. 63; Necmeddin F. FEYZİOĞLU, Aile Hukuku, İstanbul 1986, s. 89; Turgut AKINTÜRK, Türk Medeni Hukuku, C.II, Aile Hukuku, İstanbul 2008, s. 60 vd; Mustafa DURAL/ Tufan ÖGÜZ/ Mustafa Alper GÜMÜŞ, Türk Özel Hukuku Aile Hukuku, C. III, 13. Baskı, İstanbul 2018, s. 48. M. Kemal OĞUZMAN/ Mustafa DURAL, Aile Hukuku, İstanbul 2001, s. 59. Evlenmenin hukuki niteliğinin “şart-tasarruf” ve “müessesese” olduğu görüşler hakkında bkz. Sabiha Nur ULUDAĞ, Evlenmenin Hükümsüzlüğü Sebepleri, Çankaya Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 5-6.

³ Aylin, KUL YENİGÜL, Türk Ceza Hukukunda Zorla Evlilik, Ankara 2021, s. 15 vd.

⁴ Bkz. ULUDAĞ, s. 41, 60 vd; TEKİNAY, s. 108; FEYZİOĞLU, s. 102.

TMK m. 124, evlilik akdinin geçerlilik koşullarından biri olarak evlenecek olan eşlerin belirli bir bedensel ve ruhsal olgunluğa ulaşmalarını öngörmektedir. Evlenme akdi yapabilmek için Kanun tarafından öngörülen yaşa ise evlilik yaşı denilmektedir⁵. Bilindiği üzere TMK m. 11 gereği reşit olma on sekiz yaşın doldurması ile başlamaktadır. Ancak aynı maddenin ikinci cümlesi ise evlenmenin kişiyi ergin kılacağını düzenler. TMK m. 124'e göre ise erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Görüldüğü üzere evlenme yaşı ile ergin olma yaşları birbirinden farklı düzenlenmiştir. Evlenme yaşının farklı düzenlenmiş olmasının sebebi evlenecek kişilerin fiziksel ve ruhsal gelişiminin farklı olmasının yanında toplum düzeninin bir ihtiyacı olarak da ifade edilmektedir⁶.

Olağan evlenme yaşı ile beraber kanun koyucu TMK m. 124/2 ile olağanüstü evlenme yaşını da düzenlemektedir. Buna göre hakim, olağanüstü durumlarda ve önemli bir sebebin varlığı halinde onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Yargısal evlenme rüştü olarak olarak da öğretide ifade edilen bu durumda hakim, evlenmek isteyen kişilerin veli ya da vasilerini dinleyerek ve diğer koşulların da varlığını araştırmak suretiyle evlenmeye izin verebilir⁷.

Yukarıda bahsedilen olağan evlenme yaşından önce evlenme söz konusu ise artık bu evliliğin erken yaşta veya ergenlik döneminde yapılmış bir evlilik olduğunun kabulü gerekir⁸. Türkiye'de ergenlik döneminde yapılan evliliklerin yarısına yakını ise dini nikah yapılmak suretiyle gerçekleşmektedir⁹. Ergenlik döneminde yapılan evliliklerin mağduru ise ekseriyetle kız çocukları olmakta, kimi zaman gönüllü ancak çoğu kez istemeyerek erken yaşta evlenmeye zorlanmaktadırlar. Bu çalışmada ergenlik döneminde evlenen kişilerin durumu hukuki ve sosyolojik açıdan incelenecek ve çeşitli çözüm yolları aranmaya çalışılacaktır.

⁵ Aydın, ZEVKLİLER/ Ayşe, HAVUTÇU/ Damla, GÜRPINAR, Medeni Hukuk (Temel Bilgiler), Ankara 2008, s. 102 vd; AKINTÜRK, s. 64; VELİDEDEOĞLU, s. 54.

⁶ TEKİNAY, s. 68-69 vd; VELİDEDEOĞLU, s. 54; AKINTÜRK, s. 65. Ayrıca bkz. Bilge, ÖZTAN, Aile Hukuku, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 126. Nitekim 743 sayılı Medeni Kanun'un 88. maddesi, zamanın koşullarını da dikkate alarak normal evlenme yaşını erkek ve kadın için farklı öngörmüş, erkekler için on yedi, kadınlar için on beş yaşını bitirmiş olmayı düzenlemiştir.

⁷ TEKİNAY, s. 71; VELİDEDEOĞLU, s. 58; FEYZİOĞLU, s. 140; AKINTÜRK, s. 65-68. Ayrıca bkz. Özlem TÜZÜNER, "On Altı Yaşını Doldurmuş Kişinin Evlenmesine İzin Verilmesi", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.11, S. 1, Ankara 2012, s.11-14.

⁸ Bkz. KUL YENİGÜL, s. 25.

⁹ Bkz. KUL YENİGÜL, s. 74-75 vd.

1. GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE ERGENLİK DÖNEMİ VE HUKUKEN ÇOCUK KAVRAMI

Gelişim psikolojisi açısından ergenlik, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki geçiş dönemi olarak kabul edilmekte ve gelişim etkileri açısından kendi içinde ayrımlara tabi tutularak incelenmektedir. Buna göre ergenlik döneminin, erken ergenlik (10-14 yaş), geç ergenlik (14-18 yaş), orta ergenlik (14-17 yaşlar) ve ileri ergenlik (18-22 yaşlar) şeklinde sınıflandırıldığı ve fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal birçok değişimin yaşandığı bir dönem olarak incelendiği görülmektedir¹⁰.

Hukuki terminoloji açısından ise “ergenlik” kavramı kullanılmamaktadır. Bunun yerine “çocuk/küçük” veya “reşit olmayan/reşit” ve hatta bazı mahkeme kararlarında “rüş” kavramları kullanılmaktadır. Ancak TMK m. 11, “ergin” kelimesini de zikretmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun¹¹ 3/a maddesine göre: “Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi” ifade eder. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun¹² 6/1-b maddesinde de “henüz 18 yaşını doldurmamış kişi” çocuk olarak tanımlanmaktadır. Hukukumuzda ergin olma 18 yaşın doldurulmasıyla birlikte olağan şekilde kazanılır. Bazı hallerde ise evlenmekle veya geçerli sebeplere dayanmak suretiyle mahkeme kararıyla da erginlik kazanılabilmektedir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun¹³ 11. maddesine göre: “Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar” ve aynı kanunun 12. maddesine göre: “On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir”. Bu hükümlerin hepsi birlikte değerlendirildiğinde 18 yaşını doldurmamış ergenlerin hukuken çocuk/küçük sayıldığı sonucuna ulaşılabılır¹⁴. Bu çalışmada “çocuk” terimi 18 yaşını tamamlamamış kişiler için kullanılacaktır.

Evlenecek bireylerde öncelikle fiziksel, sosyolojik ve ruhsal olgunluğun oluşması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, kişi kendisini ilgilendiren kararları kendi alabilmeli ve en azından hukuki haklarını da kimseye ihtiyaç duymadan savunuyor olabilmelidir¹⁵. Gelişim psikolojisi açısından ergenliğe giriş ve tamamlama yaşı ise zamana, kültüre ve bireysel farklılıklara göre

¹⁰ Abide, GÜNGÖR AYTAR, Gelişim Psikolojisi Çocuk Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Uzaktan Eğitim Fakültesi, Hedef CS Yayıncılık, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/_üüüü_gelisimpsikolojisi.pdf, 08.12.2020, s. 218.

¹¹ RG. 15.7.2005, S. 25876.

¹² RG. 12.10.2004, S. 25611.

¹³ RG. 8.12.2001, S. 24607.

¹⁴ ÖZTAN, s. 134 vd; KUL YENİGÜL, s. 25 vd.

¹⁵ Merve, ÇETİN, Toplumsal Bir Gerçeklik Olarak Çocuk Gelinler, Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2020, S. 5, s. 109.

değişim göstermesine rağmen hukuki açıdan çocuk ve yetişkin sayılma arasındaki yaş kriteri kesin bir sınırla belirlenmiştir.

Erken ergenlik, cinsel olgunlaşma ve büyüme atağı ile hızlı bedensel değişimlerin olduğu; orta ergenlik, ergenin kendindeki değişimlere uyum sağlama, duygusal ve sosyal gelişimini sürdürdüğü; ileri ergenlik ise ergenin kariyer planlaması, aile kurma gibi yetişkin rollerini geliştirdiği dönemdir¹⁶. Erken evlilikler aslında kişinin ergen olarak tanımlanabileceği bu döneme denk gelmektedir.

2. ERGENLİK DÖNEMİNİN GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ, ERKEN EVLENME VE EVLENME EHLİYETİ KAVRAMLARI

Ergenlik döneminde kişide bir takım fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal değişiklikler görülmekle birlikte ergen, kendindeki bu değişikliklere uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu değişimlere uyum sağlama sürecinin fırtınalı ve stresli bir dönem olduğu ifade edilir¹⁷.

Stresli ve gergin bir dönem olan ergenliğin evlilik kararı almak için uygun bir dönem olup olmadığı ve kanunların bu konudaki düzenlemeleri incelenmeye değer bir konudur. Zira Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından kamuoyunda “*çocuk gelin*” olarak ifade edilen ve daha çok kırsal kesimlerde görülen bir olgu/gerçek bulunmaktadır. Kamuoyunda her ne kadar “*çocuk gelin*” kavramı sıklıkla kullanılmakta ise de hukuk literatüründe çocuk ve gelin kavramlarının yan yana kullanılmaması gerektiği de belirtilmektedir¹⁸. 18 yaş altında fiziksel, fizyolojik ve psikolojik açıdan evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları taşımaya hazır olmadan yapılan evliliğe “erken evlilik/ çocuk evliliği” ya da “zorla evlilik” ve evlenen kıza “çocuk gelin” denilmektedir¹⁹.

¹⁶ GÜNGÖR AYTAR, s. 218.

¹⁷ Bu tanım Stanley Hall tarafından yapılmaktadır. Gelişim psikolojisi açısından ergenlik döneminin özellikleri hakkında bkz. Mustafa, KOÇ, “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 1, S. 17, 2004, s. 233, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219297>, (08.12.2020).

¹⁸ Sema, AKSOY, “Gelinlik Değil Kefen Giydirilmiş Çocuklar”, Ankara Barosu Dergisi, 2014/1, s. 291, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/398149>, (8.12.2020). “Çocuk gelin” veya “çocuk yaşta evlilik” terimleri içerisinde bulunan “çocuk” kelimesinin masumiyeti çağrıştırmaması ve sempati oluşturmaması adına kullanılmamasının uygun olacağı kanaatindeyiz. Bunun yerine “erken evlilik” veya “ergenlik döneminde evlilik” terimleri çalışmada kullanılmaya çalışılacaktır.

¹⁹ Diler, AYDIN/ Berna, AKAY, “Hemşirelik Öğrencilerinin Erken Evlilik ve Çocuk Gelinler Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi”, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, S. 7, 2017, s. 39, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/416961>, (18.12.2020); ÇETİN, s. 110.

Erken evlilikler gerek çocuğun/ergenin fiziksel ve ruhsal olarak evliliğe hazır olup olmadığı ve gerçekleşen evlilikler sonrasında yaşanan sorunlar açısından gelişim psikolojisi yönünden, gerek erken evliliklerin sebepleri açısından sosyolojik açıdan, evlenmenin kişiye sıkı surette bir hak olması bakımından medeni hukuk ve evlilik kurumunun cinselliği de içermesi nedeniyle çocuğa karşı işlenen cinsel suçlar bakımından ceza hukuku yönüyle geniş bir çerçevede ele alınması gereken çok boyutlu bir incelemeyi hak eden bir konudur. Ancak biz daha çok hukuki yönünü kısaca aktarmayı ve yeri geldikçe gelişim psikolojisi açısından değerlendirmede bulunma yolunu seçmekteyiz.

Erken evlilikler, istenmeyen birtakım sonuçlar meydana getirmektedir. Çocukların/ergenlerin henüz cinsel olgunluğa erişmeden yaşadıkları cinsellik deneyimlerinin travmatik olabileceği ve yetişkinlik yaşantılarında bozukluklara yol açabileceği, erken yaşta evlenen çocukların/ergenlerin daha fazla duygusal, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldıkları, cinsel işlevlerinin önemli oranda bozulduğu, ergenlik çağındaki gebeliklerde preeklampsi, anemi, zor doğum, baş-pelvis uyumsuzluğu, doğum sonrası komplikasyonların arttığı belirtilmekte ve eğitim hayatının kopması, ekonomik özgürlüğün elde edilememesi, kimlik gelişimi tamamlanmadan evlendirilen ergenin aile yönetiminde güç dengesizliğine, eş zorbalığına uğrayabildiği, kendine olan güveninin azalması gibi sorunları beraberinde getirdiği ifade edilmektedir²⁰. Erken evlilikler her iki bireyi etkilese de kız çocuklarının daha fazla etkilendiği bilinen bir gerçektir²¹.

Evlilik kişiye ağır yükümlükler yükleyen bir kurumdur. Özellikle kadınlar için çocuk bakımının üstlenilmesi, çalışan erkek ve kadınlar için aile geçiminin sağlanması gibi sorumlulukların yerine getirilebilmesi için evlenecek kişilerin belli bir olgunluğa ulaşmış, ekonomik özgürlüklerine kavuşmuş, çocuk yetiştirebilecek olgunluğa erişmiş olmaları gerekmektedir. Bu sayılan sorumlulukların, beklenen olgunluğa ulaşmamış evli ergene yüklenmesi ergenin psikolojik gelişimi açısından olumsuz sonuçlar yaratabilir²².

Erken evlilikler yukarıda aktardığımız istenmeyen sonuçları meydana getirmesine karşılık Medeni Kanun'un evlilik yaşı ile ilgili düzenlemesi ilgi çekicidir. Medeni Kanunumuza göre bir kişinin evlenebilmesi için evlenme

²⁰ Börte, ÖZGÜR/Sevcan, DEMİRKAYA/Hatice, AKSU, "Çocuk ve Ergen Psikiyatrisine Evlilik İzni İçin Yönlendirilem Ergen Olguların Ruhsal Değerlendirmesi ve Sosyodemografik Özellikleri", s. 28, https://www.researchgate.net/profile/Boerte_Guerbuez_Oezguer/publication/331481654_Cocuk_ve_ergen_psikiyatrisine_evlilik_izni_icin_yonlendirilen_ergen_olgularin_ruhsal_degerlendirmesi_ve_sosyodemografik_ozellikleri/links/5cd6c272458515712ea3330c/Cocuk-ve-ergen-psikiyatrisine-evlilik-izni-icin-yoenlendirilen-ergen-olgularin-ruhsal-degerlendirmesi-ve-sosyodemografik-ozellikleri.pdf, (15.01.2021).

²¹ ÇETİN, s. 111.

²² KUL YENİGÜL, s. 76 vd.

ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Bu şartlardan biri de yasal evlenme yaşına ulaşmış olmaktır. Buna göre evlenme ehliyetinin şartları şunlardır:

1. Yasal evlenme yaşına ulaşılmış olmak (TMK m. 124),
2. Ayırt etme gücüne sahip olmak (TMK m. 125),
3. Küçük veya kısıtlılar için yasal temsilcinin izninin mevcut olması (TMK m. 126 ve m. 127) ve
4. Evlenme engellerinin bulunmamasıdır²³ (TMK m. 129- m. 133).

Yasal evlenme yaşının ne olduğuna aşağıda değinilecektir ancak şu hususu belirtmek gerekir ki evlenmeye ve cinsel eylemlere/ilişkiye ehil olma yaşı ile ilgili düzenlemelerin çocukların gelişim evrelerinden ve ruhsal olgunluklarının belirlenmesinden ayrı yapılması mümkün değildir. Bu nedenle ilgili düzenlemeler yapılırken bu konuları inceleyen bilim dallarının katkısı ciddi önem arz eder.

3. ERKEN EVLİLİKLERİN SEBEP VE SONUÇLARI

Erken evliliklerin sebepleri üzerinde yapılan çalışmalarda yoksulluk, ergenlerin haramdan korunması gibi dini inanışlar, eğitim düzeyinin düşüklüğü, başlık parası, çocuğun ekonomik yük olarak görülmesi, kadının namusunun korunması, küçük yaşta evlenenlerin daha kolay kontrol edilebilmesi ve daha fazla sayıda çocuk doğurabilmeleri gibi faktörler erken evliliklerin sebepleri arasında sayılmaktadır²⁴.

Bir çalışmada erken evlenenlerin ebeveynlerinin eğitim durumlarının çoğunlukla ilköğretim ve altı olduğu, annelerinin erken yaşta evlenip doğum yaptığı ve çoğunlukla çalışmadığı, ailelerinin devletten daha çok yardım aldığı, kardeş sayılarının daha fazla olduğu ve kendilerinin intihar girişimi ve öz yaralama davranışlarını daha fazla sergiledikleri; erken evlenen kız ergenlerin neredeyse tamamının okulu terk ettiği, yaklaşık yarısının ilköğretimi tamamlamadığı, en çok 8. ve 9. sınıfta öğrenimlerini sonlandırdıkları, okul terki nedenlerinin ise en çok erken yaşta evlilikten, ders başarısının kötü düzeyde olmasından ve ailesel sorunlardan kaynaklandığı; evlilik sonrası ergenlerin bir kısmının yaşamlarının olumsuz yönde değiştiği, aile ilişkilerinde sorunlar

²³ Evlenme engellerine ilişkin hükümler: yakın hısımlık (TMK m. 129), önceki evlilik (TMK m. 130), akıl hastalığı (TMK m. 133) ve kadın için bekleme (iddet) süresidir (TMK m. 132).

²⁴ Meral, SUNGURTEKİN ÖZKAN, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı, Edt: LİMONCUOĞLU, S.Alp/ KASAPOĞLU TURHAN, Mine, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, Yayın Tar.: 2014, s. 48, https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/library.ieu.edu.tr/4316_1460978643.pdf (25.07.2021). Bu yöndeki çalışmalar için bkz. İlknur, YÜKSEL KAPTANOĞLU/ Banu, ERGÖÇMEN "Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol", Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, C. 15, S. 2, Güz 2012, s. 131, <http://www.sosyolojidernegi.org.tr/s/2300/i/2012-2-guz-yuksel-kaptanoglu-ilknur.pdf>, (19.12.2020); AYDIN/AKAY, s. 40; AKSOY, s. 292; ÇETİN, s. 112 vd.

yaşadıkları, ebeveynlerinden destek görmedikleri ve ruhsal sorunlarının geliştiği saptanmıştır²⁵.

Erken evliliklerin yaygın olmasının bir diğer sebebi ise toplumsal duyarsızlıktır. Toplumumuz ve bireyler tanık oldukları erken evliliklere tepki vermemekte, bunu normal bir gelenekmiş gibi algılamaktadır. Bunlarla birlikte kamu görevlilerinin vazifelerini yerine getirmemesi, hastanelerin kendilerine başvuran hamile çocuk gelinleri yetkili makamlara bildirmemesi, din adamlarının bu konuda gerekli gayreti göstermemesi ve tabiki kanun boşluklarının bulunması, çocuk evliliklerinin önüne geçilememesindeki en önemli nedenlerdir²⁶.

Erken yaşta yapılan evliliklerin bir diğer sebebi ise ekonomik nedenler olarak görülmektedir. Aileler kızlarını erken yaşta evlendirerek masraftan kurtulduklarını düşünmekte ve bazen başlık parası da alarak ekonomik anlamda rahatlama sağlayacaklarını öngörmektedir²⁷. Ancak Şanlıurfa bölgesi açısından yapılan gözlemlerde bu durumun daha çok Suriye'den gelen mülteciler arasında yaygın olduğu, yerel halk ve özellikle şehirde yaşayanlar bakımından ekonomik nedenlerle erken yaşta evliliklerin söz konusu olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Şanlıurfa ili özelinde, çocuk evliliklerin nedeni ise sosyolojik ve geleneksel nedenlerdir. Özellikle kız çocuklarının namusunun korunma düşüncesi, yüksek öğrenim için farklı bir şehire yollanmak istenmemesi ve bilhassa akraba çocuklarının birbirleriyle evlendirilme arzusu en sık rastlanan sebeplerdir²⁸. Akraba arası evliliklerin Şanlıurfa açısından daha fazla görülme sebeplerinden biri de aşiret denilen aile grubunun genişlemesi ve tarımsal arazilerin (servetin) bölünmemesinin istenmesidir. Erkek çocuklarının askerlik sonrası, kız çocuklarının ise genellikle 8. veya 12. sınıf sonrasında evlendirilmelerine bu nedenle sıklıkla rastlanmaktadır²⁹. Bununla beraber Suriye'de devam eden

²⁵ Nilüfer, KOÇTÜRK/Filiz, BİLGE/ Fadime, YÜKSEL, "Erken Yaşta Evlenen Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Özellikleri, Okul Terkinin Nedenleri ve Evlilikle İlgili Sorunları", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2018, C. 8, S. 50, s. 2-3, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/571499>, (20.12.2020).

²⁶ Ayrıca bkz. Hilal ÖZCEBE, Burcu KÜÇÜK BİÇER, Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler, Türk Pediatri Arşivi, C.48, S. 2, İstanbul 2013, s. 89-90 vd, https://www.journalagent.com/tpa/pdfs/TPA_48_2_86_93.pdf (21.12.2020).

²⁷ ÇETİN, s. 114-115; KUL YENİGÜL, s. 74-75 vd.

²⁸ ÖZCEBE/ KÜÇÜK BİÇER, s. 90; KUL YENİGÜL, s. 76.

²⁹ TÜİK'e göre, ortalama ilk evlenme yaşı incelendiğinde, her iki cinsiyette de ilk evlenme yaşının 2020 yılı için arttığı görülmektedir. Ortalama ilk evlenme yaşı 2020 yılında erkeklerde 27,9 iken kadınlarda 25,1 oldu. Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 2,8 yaş olarak gerçekleşmiştir. (07.07.2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2020-37211>. TÜİK'in 2019 verilerine göre, 2019 yılında yapılan tüm evliliklerin %3.1'i erken evlilik olarak kayda geçmiştir. Erken evliliklerin en fazla olduğu şehirler ise sırasıyla, Gaziantep, İstanbul ve Şanlıurfa'dır. <https://ekmekvegul.net/sectiklerimiz/gunun-dikkati-2019-yilinda17-bin-47-erken-yasta->

belirsizlik yüzünden ülkemize gelen mültecilerle ikinci evliliklerini yapanların çokluğu bilinmektedir. Buradaki düşünce, her ne kadar savaştan kaçıp gelenlere sahip çıkma düşüncesi olsa da, yapılan işin amacına hizmet ettiğini söyleyebilmek mümkün değildir.

Erken evliliklerin sebepleri kadar sonuçları da incelenmeye değerdir. Özellikle kız çocuklarının erken yaşta evlenmeleri, eğitim hayatlarını olumsuz etkilemekte, okulu terk etme oranlarının yüksek olduğu görülmekte ve bu sonuçla ekonomik özgürlüklerine kavuşamama sonucu eşlerine bağlı bir hayata razı olmaktadır. Bu gibi durumlar kadının eş karşısında güçsüz duruma düşmesine, şiddet görmesine, kendini ifade edememesine yol açabilir. Bunun yanında erken evlilikler sosyal yalnızlık, erken gebelikler, stres/depresyon, madde kullanımı, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, evlenme ile arkadaşlarından uzaklaşma, özgüven eksikliği, toplumsal faaliyetlerden uzaklaşma gibi durumlara da neden olabilmektedir³⁰. Fakat bize göre erken evliliğin en olumsuz tarafı, yukarıda belirtildiği üzere, eğitim almak isteyen bireyin bu haktan mahrum kalma olasılığıdır.

4. EVLENME YAŞI İLE İLGİLİ HUKUKİ DURUM VE DÜZENLEMELER

Evlenme farklı cinsiyette iki kişinin resmi memur ve iki şahit huzurunda evlenme yönündeki iradelerini resmi memur önünde açıkladıkları bir sözleşmedir. Hukuk sistemimiz açısından evlilik kişiye sıkı surette bir hak ve aynı zamanda aile kurma anlamına geldiğinden kamu düzenini de ilgilendiren bir kurumdur.

Türk Medeni Kanunu'un 124. maddesine göre, "*Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir*".

Yukarıda andığımız hüküm olağan ve olağanüstü evlenme yaşını düzenlemektedir. Buna göre Türk Medeni Kanunu'nda olağan evlenme yaşı erkek ve kadın için 17 yaşın doldurulmasıdır, fakat olağanüstü bir durum ve pek önemli bir sebep varsa hâkim, ona altı yaşını doldurmuş erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. TMK m. 126 hükmüne göre: "*Küçük, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemez*". Buna göre 17 yaşını dolduran küçükler evlenmek için yasal temsilcilerinin (veli veya vasilerini) iznini, 16

evlilik-yasandı Şanlıurfa, 2020 TÜİK verilerine göre Türkiye'de akraba evliliği yapmış iller arasında 2. Sırada yer almaktadır. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251> (28.07.2021).

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. AYDIN/AKAY, s. 40 vd; KUL YENİGÜL, s. 76 vd; ÇETİN, s. 114-116; ÖZCEBE/ KÜÇÜK BİÇER, s. 90.

yaşını dolduranlar ise diğer şartların da varlığı ile birlikte hâkimden izin almak zorundadırlar. Buna göre hukuk sistemimizde 18 yaşından küçükler çocuk sayılmakta fakat yasal temsilcilerinin rızası koşuluyla 17 yaşını dolduran ve şartları varsa hâkimden izin alarak 16 yaşını dolduran ergenlerin/çocukların evlenmelerine müsaade edilmektedir³¹.

Dikkat edilirse, yukarıdaki düzenlemeye göre hakim, 16 yaşını doldurmuş kişinin çok önemli sebep ve olağanüstü bir durumun varlığı halinde evlenmesine izin verebilmektedir. Burada aile mahkemesi hakimlerine aslında çok önemli bir takdir yetkisi tanındığının kabulü gerekir³². Aile mahkemeleri, bünyelerinde pedagog, sosyal hizmet uzmanı ve psikolog bulunduran mahkemeler olduğuna göre böyle durumlarda çok iyi bir araştırmanın yapılması kaydı şahtıyla erken evlenmeye izin verilmelidir. Nitekim erken evlilik talebi çekişmesiz bir yargılama türü olup, aksine hüküm bulunmadıkça re'sen araştırma ilkesi geçerli olacaktır. Hatta bir görüşe göre, hayati derecede önemli sebepler bulunmadıkça hakimler erken evlenmeye izin vermemelidir³³.

Bu nedenle aile hakimleri, öncelikle davayı açan anne-babanın talebini değil, evlenecek olan bireyin durumunu araştırmalıdır. Diğer bir anlatımla, evlenecek kişinin evlilik iradesini, evliliğe hazır olup olmadığını, erken evliliğin yaratacağı psikolojik sorunları atlatıp atlatamayacağını öncelikle araştırmalıdır. Hakim, bilirkişi görüşü ile her ne kadar bağlı değilse de, bu konuda mutlak suretle uzman görüşlerinden faydalanmalıdır³⁴. Özetlemek gerekirse, mahkeme erken evlilik için izin verecekse bunun gerçek sebebinin ne olduğunu bulup ortaya çıkarmak suretiyle bir karar vermelidir. Örneğin istemde bulunan aile ekonomik sebeplerden hiç bahsetmemiş olsa bile, bu nedenden dolayı erken evlilik için dava açılmış ise, mahkeme bu konuyu açıklığa kavuşturup davanın reddi yoluna gitmelidir.

5. ERKEN EVLİLİKLER İÇİN ÖNGÖRÜLEN HUKUKİ VE CEZAI YAPTIRIMLAR

Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesinde öngörülen evlilik yaşıyla ilgili düzenlemesinde aykırı davranış için bir yaptırım düzenlenmemiştir. Kanunun öngördüğü yaştan önce yapılan bu tür evliliklerin geçerli olup olmadığı konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

³¹ Aynı Kanun'da evlenmenin kişiyi ergin/reşit kılacağı düzenlenmiştir Evlenme yaşı ile reşit olma yaşı arasındaki ayrımın kaldırılmasının isabetli olacağı yönünde bkz. Ebru, CEYLAN, "Yeni Medeni Kanunda Kadının Hukuki Durumu, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2, S.1, 2016, s. 84, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/727975>, (22.12.2020).

³² SUNGURTEKİN ÖZKAN, s. 53.

³³ SUNGURTEKİN ÖZKAN, s. 53.

³⁴ Bkz. SUNGURTEKİN ÖZKAN, s. 56-57.

Bir görüşe göre, butlan sebepleri kanunda sınırlı sayıda belirlenmiştir. Bu sebeplerin arasında TMK m. 124 hükmüne aykırılık yoktur. Bu nedenle bu evlilikler geçerlidir³⁵. Diğer bir görüşe göre ise bu evliliklere TMK m. 153 hükmünün kıyasen uygulanması gerekmektedir. TMK m. 153 hükmüne göre: “Küçük veya kısıtlı, yasal temsilcisinin izni olmadan evlenirse, izni alınmayan yasal temsilci evlenmenin iptalini dava edebilir. Bu suretle evlenen kimse sonradan on sekiz yaşını doldurmak suretiyle ergin olur, kısıtlı olmaktan çıkar veya karı gebe kalırsa evlenmenin iptaline karar verilemez”³⁶. Farklı bir görüşe göre küçük yaşta evlenme batıldır. Bu görüş de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi, butlanın kanuna aykırılıktan kaynaklandığını savunurken; ikinci görüş, butlanı ayırt etme gücünün yokluğuna dayandırmaktadır³⁷.

Yasal evlenme yaşından önce yapılan evlilikler için kesin bir yaptırım öngörülmediğinden ve konu doktrinde bile tartışmalı iken kanunun evlilik yaşı ile ilgili düzenlemesi erken evlilikleri önleyici bir etkiye ne yazık ki sahip değildir. Ancak erken yaşta yapılan evlilikler şartları varsa çocuğun cinsel istismarı suçu kapsamında değerlendirilebilmektedir³⁸.

Kişinin kendi rızası ile cinsel eylemlerde bulunmaya kaç yaşında ehil hale geleceği hususu ise tartışmalı bir konudur. Bu konudaki değerlendirme; toplumların yapısına, nüfusun yaş dağılımına, cinselliğe bakış açısına göre değişmektedir³⁹. Kişilerin (çocukların) özgür bireyler olma konusunda ileri adım attığı, bireyin güçlü olduğu toplumlarda özgürlük yönünde düzenleme yapma, cinsel eylemlerde bulunmaya ehil olma yaşını aşağıya çekme eğilimi varken, çocukların toplum ve aile baskısı altında olduğu, cinsel dokunulmazlığa karşı suçların yaygın olduğu toplumlarda ise cinsel eylemlerde bulunmaya ehil olma yaşının yukarıya çekilmesiyle çocukların korunması anlayışı ağır basmaktadır⁴⁰.

Türk Ceza Kanunu'nun 103. maddesine göre: “Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç

³⁵ TEKİNAY, s. 163. Karş. VELİDEDEOĞLU, s. 252.

³⁶ İlgili görüşler için bkz. Dilşad, KESKİN, “Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XV, S. 4, 2011, s. 71 vd. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_4_3.pdf, (22.12.2020).

³⁷ Bahsedilen görüşler hakkında bkz. KESKİN, s. 75 vd.

³⁸ Tartışma ve açıklamalar için bkz. Engin, TURHAN, Türk ve Alman Hukukunda Çocukların Cinsel İstismarı Suçu, Ankara 2021, s. 29 vd; KUL YENİGÜL, s. 91 vd; F. Gökçen TANER, Türk Ceza Hukuku'nda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar, Ankara 2017, s. 63 vd.

³⁹ TURHAN, s. 31-42.

⁴⁰ Ayşen, COŞKUN, vd, “Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu ve bu Suçun Yargılanması ile Çocuk Koruma Sistemine İlişkin Değişiklik Önerileri”, s. 10, https://www.atud.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/cocuk_istismari_oneriler.pdf, (22.12.2020).

yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;

- a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,
- b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar anlaşılır”.

15-18 yaş grubundaki çocuğun rızasıyla cinsel ilişkiye girilmesi reşit olmayanla cinsel ilişki suçunu oluşturur ve takibi şikâyete bağlıdır. TCK m. 104 hükmüne göre: “Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır”⁴¹.

Türk Medeni Kanunu’nun 124. maddesi evlenme yaşını 17 olarak belirlediği, hatta olağanüstü durumlarda 16 yaşındaki bir çocuğun da evlenmesine müsaade etmiş olduğu için, bunun bir sonucu olarak eşler arasında da bu suçun söz konusu olup olamayacağı öğretiler tartışmalıdır. Bir görüşe göre, 16-18 yaş grubu içerisinde yer alan ve evli olan çocuklar bakımından da cinsel istismar suçu söz konusu olabilir⁴². Bu görüşe göre çocuk kavramı TCK m. 6’da tanımlanmıştır ve TCK m. 5 gereği TMK’ da yer alan ve bu konuda farklı anlama gelebilecek hükümler ceza kanununun genel hükümleri karşısında geçerli olmayacaktır. Diğer görüşe göre ise, evlenmek kişiyi ergin kılar (TMK m. 11/2). O halde on sekiz yaşını bitirmemiş ancak evlenmiş bir kimsenin cinsel davranışa maruz kalması halinde fail, erginlere yapılan cinsel saldırıdan (TCK m. 102) sorumlu olacaktır⁴³.

TCK m. 102/1: “Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, beş yıldan on yıla kadar

⁴¹ Yargıtay 14. CD. 19.02.2019 tarih, 2015/7932 E. 2013/7368 K. ile ilk derece mahkemesinin imam nikahı sonrası mağdur ile yaşanan cinsel ilişkinin reşit olmayanla cinsel ilişki suçunu oluşturacağına dair kararı onamıştır. Bu karar ve konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Turgay, KARABULUT, Türk Ceza Kanununda Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 70 vd. Ayrıca bkz. KUL YENİGÜL, s. 95-97.

⁴² Tartışma ve görüşler için bkz. Denizhan, HOROZGİL, “Çocukların Cinsel İstismarı Suçunun Basit Şekli”, TBB Dergisi, S. 93, 2005, s. 115 vd. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-93-690>, (23.12.2020). Karş. TURHAN, s. 48.

⁴³ HOROZGİL, s. 115 vd. Ayrıca bkz. TURHAN, s. 31, 48; KUL YENİGÜL, s. 92 vd.

hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) *Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on iki yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır”.*

Diğer bir görüşe göre ise, 15 yaşını bitirmemiş bir çocuğun rızası olsa dahi cinsel istismar suçundan söz edilecektir. Her türlü cinsel davranış cinsel istismar olarak kabul edildiğine göre, cinsel ilişkinin vuku bulması şart değildir⁴⁴.

Görüldüğü üzere her iki görüş 18 yaşından önce yapılan evlilik birliği içinde gerçekleşen cinsel eylemleri suç kapsamında değerlendirmekle birlikte hangi suçun kapsamında sayılmaları gerektiği konusunda görüş farkı bulunmaktadır. Ancak böyle bir durumda (16-18 yaş aralığı için) rızanın varlığı ve şikâyet hakkının kullanılmaması fiilin takibini mümkün olmaktan çıkartacaktır⁴⁵. Burada en tartışmalı konu ise mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulmuş olup olmaması konusuydu. Uzun yıllar mahkemeler mağdurun ruh sağlığının bozulup bozulmadığı hakkında Adli Tıp kurumundan Yargıtay içti-hatları gereği rapor alıyordu. Ancak Yargıtay bu içtihadında değişikliğe giderek artık bünyesinde uzman bulunduran üniversitelerden de rapor alınabileceğini kabul etmektedir⁴⁶.

Uygulamada ailelerin rızası hilafına (kaçmak suretiyle) evlenmiş veya ailelerce dini nikahla evlendirilmiş bireylerin ceza yargılaması sırasında resmi nikah yaparak ceza almaktan kurtuldukları, tutuklu yargılanan erkek eşin daha fazla tutuklu kalmaması adına ailelerin anlaşarak şikâyetlerinden vazgeçmeleri, avukatların ceza yargılaması sürecini sürekli uzatmak istemesi nedeniyle erken evliliklerde kusuru bulunanlara maalesef gerekli cezalar verilmemekte veya cezalar ertelenmektedir. Hatta yargılama süreci uzun sürdüğü için

⁴⁴ A.Timur, DEMİRBAŞ, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı, Edt: LİMONCUOĞLU, S.Alp/ KASAPOĞLU TURHAN, Mine, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, Yayın Tar.: 2014, s. 73, https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/library.ieu.edu.tr/4316_1460978643.pdf (25.07.2021).

15 yaşından küçük birey, kız veya erkek olması fark etmeksizin “mağdur” olarak kabul edilmektedir.

⁴⁵ TURHAN, s. 36 ; KUL YENİGÜL, s. 137; TANER, s. 171 vd.

⁴⁶ Cinsel istismar, cinsel ilişki yaşanmadan yapılan her türlü davranış biçimi veya cinsel saik ile yapılan davranışlardır. Cinsel ilişki gerçekleşirse TCK m. 103/2 bu durumu ağırlaştırıcı bir neden olarak düzenlemektedir. Cinsel istismarın üst soy, yakın derece kan hısımları, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretmen, bakıcı, sağlık hizmeti veren ya da koruma ve gözetme yükümü bulunan kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması yolu ile işlendiğinde ceza yarı yarıya arttırılmaktadır. Bkz. DEMİRBAŞ, s. 73, 76. Karş. İbrahim, ALTITAŞ, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı, Edt: LİMONCUOĞLU, S.Alp/ KASAPOĞLU TURHAN, Mine, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, Yayın Tar.: 2014, s. 83.

mağdur olan kız çocuğu reşit olmakta, çevreden gelen baskılara dayanamıyarak şikayetini geri çekmekte ve çoğu zaman istemediği halde evlenmek zorunda kalmaktadır⁴⁷. Özellikle hamilelik durumu söz konusu ise bu süreç çok daha kısa bir sürede tamamlanmaktadır. Aile mahkemesi hakimleri ise haklı olarak hamileliğin söz konusu olduğu durumlarda (belki de kerhen) erken evlilik izni vermektedir⁴⁸.

Türk Medeni Kanunu'na göre evlenme, resmi makamlar huzurunda yapılacak sözleşme ile gerçekleştirilmektedir. Aynı kanunun 143. maddesine göre: “Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dinî töreni yapılamaz. Evlenmenin geçerli olması dinî törenin yapılmasına bağlı değildir”.

Görüldüğü üzere, evlilik cüzdanı gösterilmeden dini nikah kıyılmaması aslında kamu düzenini ilgilendiren bir kanun hükmüdür. Ancak Pasinler Sulh Ceza Mahkemesi ilgili hükmün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Yerel mahkeme başvuru gerekçesinde, Anayasa'nın kişilere tanıdığı özel hayatın gizliliği ve din ve vicdan hürriyeti hükümlerine göre, bir kadın ve erkeğin birlikte gayrimeşru yaşamları suç değilken, dini nikah kıyarak birlikte yaşamalarının suç teşkil etmesi, kişilerin dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaması ve suçlanamaması kuralını ihlal ettiği ifade edilmiştir. Yine Türkiye Cumhuriyeti'nde zina suç olmaktan çıkmış iken resmi nikah olmadan şahısların dini nikah kıymalarının suç teşkil etmesi Anayasa'nın ilgili hükümlerine aykırı olacağı belirtilmiştir⁴⁹.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 13, 20 ve 24. maddelerine göre incelemede bulunmuş ve özetle, kişilerin özel hayatı ve dini inanç özgürlüklerinin Anayasa ile güvence altına alındığı belirtilerek, nikahsız birlikte yaşayanların cezalandırılmazken dini nikah yaptıranların cezalandırılmasının suç olarak düzenlenmiş olmasını “ölçülülük” kriterine uygun bulmayarak iptal etmiştir.

Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmeden önce resmi nikah yapılmaksızın dini nikah yaptırmak yukarıda da belirtildiği üzere suç sayılmıştı. İptalden önceki Türk Ceza Kanunu'nun 230. maddesinin 5. fıkrasında “Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak medeni nikah yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar” ve aynı maddenin 6. fıkrasında da, “evlenme

⁴⁷ ALTITAŞ, s. 84-85 vd; TURHAN, s. 48 vd. KUL YENİGÜL, s. 93 vd.

⁴⁸ Ayrıca bkz. Fahri Gökçen TANER, Çocuklar Arasında Rızaya Dayalı Olarak Gerçekleşen Cinsel Davranışlar Sorunu ve Bu Konuya İlişkin Olabilecek En Kötü Çözüm Önerisi: Evlendirme, Hukuk Defterleri, S.18, İstanbul 2019, s. 32 vd.

⁴⁹ İlgili kararın tam metni için bakınız, https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/420/original/AYM_kararı.pdf?1432911977 (29.07.2021).

akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için "dinsel tören" yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir" şeklinde bir düzenleme yer almaktaydı. Ancak her iki hüküm Anayasa Mahkemesi'nin 27.5.2015 tarihli ve 2014/36 E. ve 2015/51 K. sayılı Kararı ile Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edildiğinden bugün gelinen noktada resmi nikah yapılmaksızın dini nikahlı evlilikler için bir yaptırım öngörülmüş değildir⁵⁰. Bunun en büyük tehlikesi bize göre, evli birinin dini nikahla 2, 3 ve hatta 4. evliliğini yapabilecek olmasıdır. Bu konuda elbette TCK'nın ilgili düzenlemesi yeterli değildi ancak en azından bir caydırıcılık ve devlet politikasının tezahürü olarak önem arz etmekte idi. Bu düzenlemenin ardından ikinci veya üçüncü evlilikler hangi yaptırımlarla engellenecektir? Kaldı ki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kadınlar ve kız çocukları, dini nikahı resmi nikahtan farklı görmemektedir. Nitekim, yapılan törenler ve uygulanan gelenekler resmi nikahla aynı şekilde olmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın konusunu oluşturan ergenlik döneminde evlenme ve hukuki boyutu, psikoloji, sosyoloji, hukuk gibi bilim dallarını yakından ilgilendiren ve çok boyutlu bir araştırmayı hak eden bir konudur. Gelişim psikolojisinde çocukluk ve yetişkinlik arasındaki gelişim dönemi ergenlik dönemi adlandırılmaktadır. Buna karşılık hukukta ergen kavramı yerine çocuk veya küçük kavramı kullanılmakta ve 18 yaşını tamamlamayanlar hukuken çocuk sayılmaktadır. Buna rağmen 17 yaşını dolduran küçüklerin yasal temsilcilerinin izniyle ve şartları varsa 16 yaşını dolduranların da hâkim izniyle evlenmelerine müsaade edilmiştir. Bu yaşlardan önce yapılan evlilikler hakkında Türk Medeni Kanunu'nda herhangi bir yaptırım öngörülmediğinden yasa hükmüne aykırı olan evliliklerin geçerli olup olmadığı halen tartışmalıdır. Öğretide 18 yaşından önce yapılan evliliklerin "çocuğun cinsel istismarı suçu" kapsamında değerlendirilebileceği, çocuğun evli olmasının cinsel istismar suçunun oluşmasına engel olmayacağı savunulmaktadır⁵¹. Ancak bu durumda rızanın varlığı ve şikayet hakkının kullanılmaması sonucu fiilin takibi mümkün olmayacaktır.

Anayasa Mahkemesi her ne kadar dini inançlar ve özgürlükler çerçevesinde bir karar vermiş ise de, ikinci veya üçüncü kişiye dini nikah kısılmasının önüne nasıl geçileceği hususunda bir denge gözetmemiştir. Karar metinlerindeki karşı oy gerekçelerinde belirtildiği üzere, TCK m. 230/5'deki

⁵⁰ Anayasa Mahkemesinin bahsi geçen kararla ilgili değerlendirmesi için bkz. Coşkun, ÖZBUDAK, "Anayasa Mahkemesi: "Resmi Nikâh Olmaksızın Dini Nikâh Caizdir", TBB Dergisi, 2015 (121), s. 89-110. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-121-1526>, (08.07.2021).

⁵¹ HOROZGİL, s. 115 vd; TURHAN, s. 36 ; KUL YENİGÜL, s. 137; TANER, s. 171 vd.

amacın, kimseyi dini tören yaptığı için cezalandırmak değil, sadece dini törenin nikah akdinden sonra yapılmasını sağlamak, böylece resmi evlenme akdinin ertelenerek, dini esasa göre kurulan aile birlikteliğinin hukuk düzeni dışında kalmasından dolayı kadın ve doğacak çocuklar yönünden muhtemel hak kayıplarını önlemek olduğudur. İptali istenen madde esasen herkesten önce kadınları ve kız çocuklarını korumakta, nikahsız yaşayan çiftler ile dini nikahla evlenen çiftler arasında eşitlik kriterine göre bir karşılaştırma yapılması da doğru görülmemektedir. Kaldı ki, bu düzenleme Anayasanın temel ilkelerinden laiklik ilkesinin bir tezahürü olan “medeni (resmi) nikah”ın korunmasına yardımcı bir hüküm olarak görülmelidir.

Resmi nikah yapmak istemeyen kişiler, evlilik kurumunun kanuni yükümlülüklerinden kurtulmak ve eşini, özellikle inançlı bir kişi ise, hukuken evli olmaksızın birlikte yaşamaya ikna etmek için dinin manevi gücünden yararlanarak dini nikah kıydığı kadını veya kız çocuğunu hukuki korumadan yoksun bırakmaktadır. Böyle bir davranışın da özgürlükler kapsamında hi-maye edilecek meşru bir hukuki yararının olmadığı açıktır⁵².

Erken yaşta yapılan evlilikler ergenin gelişimini olumsuz yönde etkilemekte, özellikle kız çocukları evlendirilmeleri ile eğitim hayatlarını yarıda bırakmakta, ekonomik özgürlüklerine kavuşamamalarına, arkadaşlarından ayrılmalarına, erken yaşta gebe kalma ve çocuk bakımını üstlenme gibi gelişim dönemlerine uygun olmayan birçok sorumluluklar yüklenmelerine sebep olmaktadır. Dini nikah uygulaması erken evlilik sorunun çözülmemesinde en önemli kriter olarak kabul edilmektedir. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığının köy vaizlerini eğiterek, uygulanabilir kurallar getirmesi gerekir. Dini inançların, gelenek ve göreneklerin ve toplumsal yaşam biçiminin dayattığı bu durum, sorunun önündeki en büyük engeldir⁵³.

Erken evliliklerin günümüzde halen varlığını kuvvetli biçimde sürdürüyor olmasının bir diğer nedeni ise toplumun duyarsız kalması ve yukarıda ifade edildiği üzere kanun boşluklarının olmasıdır. Özellikle çocuk yaşta yapılan evlilikler resmi makamlara bildirilmemekte, bu durum ancak çocuk gelinin hamile kalıp genellikle rahatsızlık geçirmesi veya doğum yapmak için bir hastane yada hekime başvurmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ancak bu andan sonra aile ve/veya çevresi hakkında uygulanacak hukuki yaptırımın hem etkisi/faydası olmayacak hem de büyük ihtimalle o aileye zarar verecektir. Kaldı ki çoğu zaman hastaneye yapılan başvurular dahi yetkili makamlara bildirilmemektedir⁵⁴.

⁵² İlgili kararın karşı oy gerekçesi.

⁵³ AKSOY, s. 292.

⁵⁴ Ayrıca bkz. TCK m. 279 ve 280.

Çocuk yaşta yapılan evlilikler esasen hukuki tedbirler alınarak veya cezaların arttırılması ile önüne geçilebilecek bir sorun değildir. Öncelikle toplumsal bilinçlenme oluşturulmalı ve kırsal kesimde öğretmenlik yapanlara, din görevlilerine bu konuda insiyatif verilmelidir. Hatta köy öğretmenleri erken evlilik yapmış veya yapacak öğrencileri sürekli kontrol etmek ve bu konuda resmi makamları bilgilendirmekle de görevli olmalıdır. Nitekim günümüzde köy öğretmenleri ve yerel idareciler okula devam edemeyen kız öğrencileri tarım arazilerinden tek tek alarak eğitime kazandırmak için ciddi çaba harcamaktadır⁵⁵. Bu çabanın çocuk gelinler açısından da gösterilmesi ülkenin geleceği bakımından önem arz eder. Ancak bize göre bundan daha önemlisi, kanundaki boşlukların giderilerek güçlü bir devlet politikasının oluşturulması, bunun uygulanması için de kuvvetli bir irade ortaya konulması gereklidir⁵⁶.

KAYNAKÇA*

AKINTÜRK, Turgut, Türk Medeni Hukuku, C.II, Aile Hukuku, İstanbul 2008.

AKSOY, Sema, “Gelinlik Değil Kefen Giydirilmiş Çocuklar”, Ankara Barosu Dergisi, 2014/1, s. 289-294, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/398149>.

ALTITAŞ, İbrahim, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı, Edt: LİMONCUOĞLU, S.Alp/ KASAPOĞLU TURHAN, Mine, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, Yayın Tar.: 2014, s. 82-98. https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/library.ieu.edu.tr/4316_1460978643.pdf.

AYDIN, Diler/ AKAY, Berna, “Hemşirelik Öğrencilerinin Erken Evlilik ve Çocuk Gelinler Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi”, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, S. 7, 2017, s. 39-44, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/416961>.

⁵⁵ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu m. 52/2’ye göre mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı ilköğrenim çağındaki çocukların mecburi öğrenim kurumlarına devamını sağlamakla ve bu konuda velilere yardım etmekle yükümlüdürler. Aynı kanunun 53. maddesine göre, okula devam etmeyen öğrencilerin devamsızlık sebepleri okul idarelerince ve ilköğretim müfettişlerince araştırılarak devama engel maddi veya manevi sebeplerin giderilmesi gerekir.

Ayrıca bkz. https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_761785/lang--tr/index.htm (21.07.2021). https://akcakale15temmuzsehitleriilkokul.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/63/02/764382/dosyalar/2021_01/15205955_Mevsimlik_TarYm_YYcisi.pdf https://www.ilo.org/ankara/projects/child-labour/WCMS_763759/lang--tr/index.htm (21.07.2021).

⁵⁶ Farklı çözüm önerileri için bkz. ÖZCEBE/ KÜÇÜK BİÇER, s. 90-91 vd.

* Tek atıf yapılan eserlere Kaynakça’da yer verilmemiştir.

CEYLAN, Ebru, Yeni Medeni Kanunda Kadının Hukuki Durumu, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2, S.1, 2016, s. 75-125, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/727975>.

COSKUN, Ayşen v.d., “Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu ve bu Suçun Yargılanması ile Çocuk Koruma Sistemine İlişkin Değişiklik Önerileri”, s. 1-69, https://www.atud.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/cocuk_istismari_oneriler.pdf.

ÇETİN, Merve, Toplumsal Bir Gerçeklik Olarak Çocuk Gelinler, Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2020, S. 5, s. 107-122, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1162813>.

DEMİRBAŞ, A.Timur, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı, Edt: LİMONCUOĞLU, S.Alp/ KASAPOĞLU TURHAN, Mine, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, Yayın Tar.: 2014, s. 71-82. https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/library.ieu.edu.tr/4316_1460978643.pdf.

FEYZİOĞLU, Necmeddin F., Aile Hukuku, İstanbul 1986.

GÜNGÖR AYTAR, Abide v.d., Gelişim Psikolojisi Çocuk Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Uzaktan Eğitim Fakültesi, Hedef CS Yayıncılık, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/_uuisuu_gelisimpsikolojisi.pdf.

HOROZGİL, Denizhan, “Çocukların Cinsel İstismarı Suçunun Basit Şekli”, TBB Dergisi, S. 93, 2005, s. 108-146, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-93-690>.

KARABULUT, Turgay, Türk Ceza Kanununda Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

KESKİN, Dilşad, “Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XV, S. 4, 2011, s. 65 -83, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/15_4_3.pdf.

KOÇ, Mustafa, “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 1, S. 17, 2004, s. 231-251, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219297>.

KOÇTÜRK, Nilüfer/BİLGE, Filiz/ YÜKSEL, Fadime, “Erken Yaşta Evlenen Ergenlerin Bireysel ve Ailesel Özellikleri, Okul Terkinin Nedenleri ve Evlilikle İlgili Sorunları”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, C. 8, S. 5, 2018, s. 1-28, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/571499>.

KUL YENİGÜL, Aysin, Türk Ceza Hukukunda Zorla Evlilik, Ankara 2021.

ÖZBUDAK, Coşkun, Anayasa Mahkemesi: “Resmi Nikâh Olmaksızın Dini Nikâh Caizdir”, TBB Dergisi, 2015 (121), s. 89-110, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-121-1526>.

ÖZCEBE, Hilal/ KÜÇÜK BİÇER, Burcu, “Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler”, Türk Pediatri Arşivi, C.48, S. 2, İstanbul 2013, s. 86-93 vd, https://www.journalagent.com/tpa/pdfs/TPA_48_2_86_93.pdf (21.12.2020).

ÖZGÜR, Börte/ DEMİRKAYA, Sevcan/ AKSU, Hatice, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisine Evlilik İzni İçin Yönlendirilem Ergen Olguların Ruhsal Değerlendirmesi ve Sosyodemografik Özellikleri,

https://www.researchgate.net/profile/Boerte_Guerbuez_Oezguer/publication/331481654_Cocuk_ve_ergen_psikiyatrisine_evlilik_izni_icin_yonlendirilen_ergen_olgularin_ruhsal_degerlendirmesi_ve_sosyodemografik_ozellikleri/links/5cd6c272458515712ea3330c/Cocuk-ve-ergen-psikiyatrisine-evlilik-izni-icin-yoenlendirilen-ergen-olgularin-ruhsal-degerlendirmesi-ve-sosyodemografik-oezellikleri.pdf.

ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.

SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı, Edt: LİMONCUOĞLU, S.Alp/ KASAPOĞLU TURHAN, Mine, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, Yayın Tar.: 2014, s. 47-61, <https://phoenix.ieu.edu.tr/betanix/uploads/cms/library.ieu.edu.tr/43161460978643.pdf> (25.07.2021).

TANER, F. Gökçen, Türk Ceza Hukuku’nda Cinsel Özgürlüğe Karşı Suçlar, Ankara 2017.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, İstanbul 1990.

TURHAN, Engin, Türk ve Alman Hukukunda Çocukların Cinsel İstismarı Suçu, Ankara 2021.

ULUDAĞ, Sabiha Nur, Evlenmenin Hükümsüzlüğü Sebepleri, Çankaya Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.

YÜKSEL KAPTANOĞLU, İlknur/ ERGÖÇMEN, Banu, “Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, C. 15, S. 2, Güz 2012, s. 128-161, <http://www.sosyolojidernegi.org.tr/s/2300/i/2012-2-guz-yuksel-kaptanoglu-ilknur.pdf>.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku Cilt: II Aile Hukuku, İstanbul 1965.